

LA LITERATURA A LES COMARQUES ALACANTINES

ENRIC BALAGUER

Una mirada sobre la literatura valenciana a les comarques de la província d'Alacant. L'autor realitza un detallat repàs per les revistes d'història local, els gèneres, autors i obres més destacats, per acabar reflexionant sobre la situació de la llengua.

Si al País Valencià la literatura ha sofert silenci de tota mena, a les comarques de la província d'Alacant la situació ha estat un punt més difícil que en general. Dic això pensant en el recorregut que va de la Renaixença als nostres dies. Ja en la dècada dels vuitanta i els noranta, però, trobem canvis importants. Potser el fet més destacat, a banda de l'increment d'autors i del valor de les obres, siga l'aparició de narradors (perquè de poetes ja n'hi havia) conjuntament amb l'aparició i consolidació de plataformes. La Marina Alta, amb el seu Institut d'Estudis Comarcals té, sens dubte, la vida literària més activa. A Dénia es publica *L'Aiguadolç* i, fins no fa gaire, *Tuacte*. Al Baix Vinalopó apareix (de forma últimament irregular) *La Rella*, revista que publica estudis i una part destinada a textos de creació. També a Elx es convoquen premis (com ara el d'Antoni Bru, que publica l'Editorial 3 i 4). Altres guardons són el premi de narrativa «Enric Valor» de la Diputació d'Alacant que és —amb molt— el millor dotat econòmicament del País Valencià, els premis «25 d'Abril» a Benissa i el de narrativa curta «F. Ramis» a la Vila Joiosa. A Alcoi fa anys que es falla el premi de poesia «Manuel Rodríguez Martínez» —darrerament sota el patrocini de l'associació d'amics de Joan Valls— i l'obra guanyadora és editada per Amós Belinchon (València), en una de les col·leccions més pulcres de poesia en la nostra llengua. En els últims anys, Aguaclara, l'única editorial d'Alacant, ha editat alguns llibres en català, la qual cosa sumada a ini-

ciatives com les de Marfil (Alcoi) —centrada en llibres de text— i a les institucionals, fa que el panorama passara del buit ostentós a una situació prou diferent i, encara que discreta, amb signes prometedors.

Com és la literatura d'aquestes comarques? El pes fonamental l'ha ocupat la poesia, com en la literatura catalana en general. El gènere ha comptat i compta amb figures de primera magnitud: Emili Rodríguez-Bernabeu, Lluís Alpera, i més joves com ara Vicent Berenguer, Jordi Botella, Manuel Rodríguez Castelló, Sílvia Marina Aresté, Antoni Prats, Gaspar Jaén, tots ells en plena activitat: Emili Rodríguez publicà el 1997 *Escandinàvia* —vuitè poemari d'una obra sòlida— i el

1998, 3 i 4 treia l'obra poètica completa d'Alpera amb el nom de *Cavalls a l'alba*. Vicent Berenguer no sols és un actiu poeta (el darrer poemari seu és *L'home no confia en la ciutat*), sinó un dels seus grans activistes a través d'«Edicions de la Guerra» que, amb un aire artesà, mostra un índex d'autors i obres de qualitat i gust ben especials. Entre els joves destacats i més coneguts se situa Gaspar Jaén, qui ha publicat el cinquè dels seus poemaris: *Del temps present* (1998), premi «Vicent Andrés Estellés», arquitecte de professió i dedicat, darrerament, a la docència d'aquesta disciplina. Aquestes notes són suficients per mostrar la vitalitat de la poesia, la reina de la nostra literatura. Però el fenomen més remarcable, els darrers anys, ha estat l'embranchida de la narrativa: ha passat d'un estat d'inexistència a ser una realitat palpable que, per molts motius, augura també una bona qualitat. La manca de prosa ha estat un fet general en la nostra literatura. L'any 1972, Joan Fuster en parlava, tot demanant-se les raons d'aquesta «carència singular». Azorín i Miró —dos referents imprescindibles encara que en castellà— no han estat pròpiament novel·listes, deia Fuster. Miró, potser una mica més, però es decantava per una prosa descriptiva, i Azorín, per una literatura d'idees. El país, sembla que ni en castellà, no ha generat una novel·lística pròpia. Tots dos, però, són d'aquestes comarques i potser mostren alguns dels elements peculiars d'aquesta societat: hibridisme, atenció al paisatge, sensualitat.

Joan Fuster a la presentació del sisè volum de la seva obra completa, el 1991.

Fuster es demanava com és que no existien novel·les sobre temes candents de la nostra història i en feia un inventari: un «*Viudo Rius* d'Alcoi o d'Elx», «la lumpenepopeia de l'OAS a Alacant», l'erotisme de litoral i l'especulació de terrenys i botigues que introdueixen els turistes, «la desolació del secà o els tristos negocis d'una burgesia ascendent o descendent»; novel·les sobre «els estudiants maoistes» o «els casinos de poble» o «la guerra i la postguerra»... Fuster no podria dir ara el mateix. El darrer quart de segle ha aparegut una novel·lística diversa i potent, que ha abordat uns i altres temes, amb resultats desiguals, però deixant un bon grapat d'autors en l'expectativa de bons lectors i un conjunt d'obres, ben estimables, en el repertori literari valencià.

A les comarques alacantines cal consignar una nòmina d'autors que va des d'Enric Valor —que ha novel·lat la seua Castalla natal— a través del món de Cassana, en la trilogia *Sense la terra promesa*, *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*, fins a Ximo G. Caturla, amb relats com *Un estiu amb Flora*, *Les quatre edats d'Eros* o *Els colors de la solitud*. Hi ha l'obra d'Isa Tròlec, prematurament traspasat, que a *Mari Catúfols* presentava la història patètica d'una xiqueta que només sabia contar fins a trenta. Potser no hi ha la novel·la d'un *Viudo Rius d'Alcoi*, però Isabel-Clara Simó, alcoiana resident a Catalunya, a *Júlia* (1983), relata els avatars de la *revolució del petroli* ocorreguda a la ciutat el 1873. La novel·la mostra el que són les peripècies d'un desclassament premeditat i també el que és una venjança social. Perquè la reparació de Júlia s'estén a tots aquells obrers anarquistes executats en la revolució del petroli.

Un llibre deliciós de Carmelina Sánchez Cutillas, *Matèria de Bretanya* (1976), entre l'autobiografia i la novel·la, mostra la vida d'Altea els anys trenta: un món vist des dels ulls, plens de màgia i misteris, d'una xiqueta. En la mateixa línia, Antoni Alberola, en *Els llavis de Brigitte* (1988), reconstruïa el seu món adolescent a l'Elx dels anys seixanta. Aquesta necessitat de recuperar la història —personal i col·lectiva— és una constant en la narrativa valenciana de les dues dècades passades. Davant l'absència d'una tradició, amb obres que escenifiquen el passat de la nostra societat, s'imposa la necessitat de construir-la, ni que siga des de l'interval d'una vida o d'uns quants anys.

Podem esmentar, per acabar, tres novel·les recents que són bons exemples de la qualitat i la vitalitat del gènere. Jordi Botella, conegut fins ara com a poeta, és autor de *La sagrada família* (1997), on mostra les peripècies d'un món rural tancat i brutal, contades per un adolescent amb algunes deficiències mentals. Geogràficament propers són els escenaris d'*Ombres en el riu* (1995), novel·la de Joaquim Espinós que presenta el món a través de la visió d'una xiqueta que viu avatars com la guerra del 36 i la mort del seu iaio, en un context de trasbalsos, por i destrucció. Francesc J. Bodí, en *Guerres perdudes* (1998), reconstrueix la biografia de Clàudia, una dona que ha viscut intensament les peripècies amoroses i manté un lligam profund amb la terra que l'ha vista nàixer. Amb un llenguatge ple de lirisme, Bodí trasllada l'univers sensitiu de la protagonista i manté el lector abocat al seguiment de les peripècies vitals. És una novel·la molt ben construïda, amb sorpreses continuades que fan de la seua lectura un acte continuat de plaer. L'escenari de l'acció és ben pròxim al de les dues anteriors.

Sense assajar un inventari d'autors i obres, caldria fer esment, però, entre els narradors, de Carles Mulet, Ramon Pastor, Maite Coves, Jaume Nualart, de poetesses com ara Victòria E. Cremades i deixar constància de l'existència d'assagistes, estudiosos, crítics, etc. En l'assaig han destacat Emili Rodríguez Bernabeu i Antoni Ródenas Marhuenda. El darrer ha reeditat una obra publicada fa dues dècades, *D'Azorín i el país meu*, una reflexió brillant sobre el territori més meridional, els seus signes d'identitat, la història i el present. És una reflexió amena, ocurrent i amb molts encerts d'anàlisi. Més problemàtic seria veure el nombre de lectors que ha tingut. La nòmina d'escriptors augmenta en quantitat i qualitat i s'incrementen —o es consoliden— les plataformes. Resten alguns territoris d'esquena a aquesta realitat positiva. Un d'ells, molt ostentós, és la premsa. Llevat d'algun diari comarcal, la resta —com ara altres mitjans de comunicació— sembla ignorar tota manifestació cultural que no s'expressa en castellà. Sense aquestes extensions, la literatura esdevé mancada dels elements més necessaris per fer conèixer i potenciar la seua existència. També falten moltes altres coses: una oferta teatral i cinematogràfica, etc. Des de dins de la literatu-

ra, també es troba a faltar el cultiu d'algun gènere, com ara la literatura de viatge. L'obra d'Espinós, *A peu pel Comtat i la Marina* (1998), ha estat un èxit de públic. Sembla clar, però, que la vitalitat literària de les comarques alacantines és superior (si se'm permet aquest parangó) a la de la llengua. La comunitat valencianoparlant segueix perdent membres i sense superar la disglòssia endèmica que l'assetja. Petites passes acadèmiques i docents són alguns dels inicis esperançadors, però insuficients per assegurar la vida de la llengua que ha de suportar, a més de població autòctona castellanoparlant i castellanitzada, un índex elevadíssim de públic emigrant i de turistes. Però el fet cert —no sé si paradoxal o no— és que el cultiu literari dels darrers anys permet pensar en una normalitat literària ben pròxima, com en cap altre moment de la història contemporània.

Enric Balaguer

Professor de Filologia Catalana a la
Universitat d'Alacant